

Koll på Vasatiden

Läraranvisning punktskrift

Verksnummer: 30770

Lärraranvisningens innehåll

Lärraranvisningen är till för att du som undervisande lärare ska få information om hur den pedagogiskt anpassade boken skiljer sig från originalboken och hur ni kan arbeta med den. Nedan kan du läsa vad respektive del i lärraranvisningen handlar om, så att du kan förbereda och planera arbetet med läromedlet på bästa sätt.

- **Generella förändringar av boken**
Under denna rubrik beskrivs de generella tillägg och ändringar som är gjorda i den punktskriftsläsande elevens bok, till exempel på vilket sätt ikoner eller text i marginalen är hanterade.
- **Till läsaren**
I den pedagogiskt anpassade boken återfinns alltid en text som riktar sig till eleven. Samma text hittar du också i lärraranvisningen. Den innehåller information som kan vara bra för läsaren att känna till innan arbetet med boken påbörjas. Läs denna text tillsammans med eleven!
- **Pedagogiska tips**
I denna del av dokumentet hittar du pedagogiska och metodiska förslag på hur ni kan arbeta med de olika uppgifterna i boken. Du hittar också exempel på hur skolan bör tänka kring läxor, taktila bilder, provsituationer osv. Här återfinns också förslag på olika pedagogiska hjälpmedel som skolan kan behöva köpa in eller ta fram för att ni ska kunna arbeta med boken på ett bra sätt.
- **Bildbeskrivningar**
Här hittar du en sammanställning av alla de bildbeskrivningar som beskriver originalbokens bilder.

Återkoppling och synpunkter

Dela gärna med dig av dina synpunkter på den pedagogiska anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen@spsm.se eller ring oss på tel. 010-473 50 00.

Behöver du komma i kontakt med försäljningen går det bra att mejla till order@spsm.se eller ringa på tel. 020-23 23 00.

Trevlig läsning!

Lärraranvisning

Titel: Koll på Vasatiden

Författare: Lindström

ISBN: 978-91-622-7179-4

Innehåll

Generella förändringar av boken	1
Till läsaren.....	2
Pedagogiska tips	3
Bildbeskrivningar	5

Generella förändringar av boken

- Pedagogisk anpassning gör läromedel tillgängliga för elever med synnedsättning genom omarbetningar av visuellt beroende text och bilder. Målet med pedagogisk anpassning är att elever med svår synnedsättning/blindhet ska kunna använda läromedlet på samma sätt som sina klasskamrater. De anpassade uppgifterna ska ha samma pedagogiska innebörd som förlagan och eleven ska vara lika självgående i den anpassade boken som de övriga klasskamraterna i sina böcker.
- Plocka upp den tryckta punktskriften samt eventuella svällpappersbilder så snart du kan och förvara pärmarna stående. Punktskriften riskerar att plattas till och svällpappersbilderna kan klibba ihop om de förvaras liggande. Den tillfälliga doft som kan förekomma då svällpappersbilderna är nytryckta hinner också avta tills de ska användas av eleven.
- Bildtexterna är infogade i bildbeskrivningarna.
- Ikonen "en sköld med svärd" har ersätts med rubriken "Fråga".
- Bildregistret utgår.
- Registret på sid 48 är placerat efter innehållsförteckningen.
- Tidslinjen samt Nordenkartan på pärmarnas insidor är placerade tillsammans i början av boken.

Till läsaren

Registret i boken finns efter innehållsförteckningen.

Bildbeskrivningar finns till de flesta bilder.

Det är svårt att få med allt på bilden i en bildbeskrivning så ibland kanske du behöver lite extra information från din lärare.

Det är också bra att kolla igenom bildbeskrivningarna innan ni börjar läsa ett nytt kapital då är det lättare att hänga med när kompisarna och läraren pratar om texten och bilderna.

Du behöver en taktill världskarta, Europa – och Nordenkarta. Du kan då exempelvis använda dina taktila kartor i geografi eller be din lärare om en taktill karta.

I slutet av varje kapitel finns det en fråga. I stället för svartskriftsbokens vapensköld har du rubriken Fråga:

Pedagogiska tips

- Bildbeskrivningar finns till de flesta bilder. Bildbeskrivningarna kan aldrig ge exakt samma information som de seende eleverna får genom att se på bilderna, samtala därför gärna om bilderna och ge den extra information som den synskadade eleven kan ha nytta av för att få samma förståelse för bilderna/texterna som de seende eleverna. Berätta lite mera utförligt om vad som är kännetecknande för olika personer i boken, gamla skrifter eller hur slotten på 1500-talet såg ut.
- Det finns flera kartor i boken. Utgå från en taktill karta och samtala med eleven om var olika områden är belägna. Det hör till allmänbildningen att veta var olika platser etc. är belägna, tyvärr är denna information inte lika lättillgänglig för den synskadade eleven som för de seende eleverna och därför kan det vara bra med en individuell genomgång.
- Utgå alltid för elevens befintliga kunskaper. Man kan använda elevens geografikartor. Det som behövs är en världskarta, en Europa karta, en karta över Sverige samt en Nordenkarta.
- Kartor kan beställas från SPSM Läromedels Basbilder som man sedan kompletterar med aktuell information.
- Med hjälp av häftmassa och vaxsnören kan man tydliggöra bokens information på kartorna och kartorna kan då även återanvändas.
- Om man är i tidsnöd och inte har en taktill karta så kan man även göra en sådan själv på ritmuffen.
- Ritmuffen är ett bra hjälpmedel då det saknas taktilla bilder exv. kartor/flaggor. Rita en **enkel** skiss. Skala bort all onödig information. Man kan även göra det enkelt för sig genom att göra en kopia av den bild man vill rita genom att kopiera den i skolans kopiator. Sedan är det bara att stoppa in den kopierade bilden i ritmuffen. Fyll i de konturer som Du anser behövs för förståelsen och skriv sedan den text som eleven behöver genom att sätta in ritmuffen i elevens Perkinsmaskin. Gör gärna en "Nyckel med förkortningar" så kan man få med lite mera information på ritmuffsbilden. Även tidslinjen på pärmens insida samt Gustav Vasas släktträd kan vara bra att illustrera på ritmuff.
- Den synskadade eleven behöver få tillgång till de möjligheter som finns tillgängliga för att taktill befästa och fördjupa sina kunskaper, men även använda andra sinnen som smak, lukt och ljud. Exempelvis kan man känna på olika tyger och broderier, gamla böcker. Återigen så kan en ritmuffsbild vara till hjälp för att visa hur olika saker ser ut, riksregalierna, kungakronorna osv. De seende eleverna får så mycket gratis genom synen som icke seende behöver få tillgång till på annat sätt. En pedagogisk utmaning som också uppskattas mycket av seende elever.
- Tänk på att det tar **längre tid** för den synskadade eleven att läsa igenom texterna och att läsa igenom bildbeskrivningarna kräver extra tid.

- Vid prov har den synskadade eleven också rätt att få **mera tid** till sitt förfogande.
- Läs "Till läsaren" gemensamt med eleven så att han/hon får information om bokens upplägg och utformning.

Bildbeskrivningar

Pärmen

1

En tecknad tidslinje som visar tidsperioden: 10 000 f.Kr. – år 2000

(inom parentes några av tidslinjens bilder)

före 10 000 f.Kr. - istiden

10 000 f.Kr. – stenåldern

(den första människan, olika djur, stenyxa)

år 1800 f.Kr. - bronsåldern

(hällristningar)

år 500 f.Kr. - järnåldern

Kristi födelse (Jesus föds) år 0

år 800 – vikingatiden

(vikingaskepp, runsten)

år 1100 - medeltiden

(en blå sköld med tre gyllene kronor, kyrka, Heliga Birgitta, den röd-vita danska flaggan, drottning Margrete med en Nordenkarta)

år 1500 - Vasatiden

(den gulblå svenska flaggan, kung Gustav Vasa, bibeln, ett slott samt bloddroppar)

år 1600

år 1700

år 1800

år 1900

år 2000 – nutid

3

En serie tecknade bilder som anknyter till Vasatiden.

- 1 En glad man som firar att danske kung Kristian kommit till makten även i Sverige.
- 2 En kvinna som tror sig ha fått en bortbyting. Hon drar därför babyn i vaggan hårt i örat. Baby skriker. Ett troll tittar förskräckt in genom en öppning i den timrade husvägg.
- 3 Olaus Petri håller upp sin hand mot himlen för att visa ringarna på himlen som han tror är ett tecken, en varning från Gud.
- 4 En målning som visar det som vi idag kallar för Gamla stan i Stockholm. Man kan se Storkyrkan och slottet Tre Kronor.

- 5 Ett hängsmycke som Gustav Banér ägt. Smycket ser ut som bokstaven C och inuti bokstaven hänger en svagt blåtonad safir. Under "C" hänger en vit pärla.
- 6 En målning som visar hur en indianby plundrats och hur människor dödas.

4

En tecknad bild på två glada figurer.

Den ena föreställer en gycklare i orange och guldfärgad dräkt som håller i musikinstrument (bl.a. en flöjt) och den andre en skäggig man i randiga, pösiga kortbyxor och väst. Mannen håller båda sina händer mot himlen. I den ena handen har han ett ölglas. Han firar att den danske kung Kristian tagit makten även i Sverige.

4

En svartvit bild som visar hur man halshugger folk. Personerna är ritade i profil och på bilden har man precis halshuggit en biskop och en annan biskop står på knä och väntar på att bli halshuggen.

5

Ett fotografi

Så här ser Stortorget i Stockholm ut idag. Det sägs att de som avrättades vid blodbadet fortfarande spökar i det gröna huset.

Runt torget ser man hus med flera våningar. Husen är målade i olika färger, gult, rött och grönt. Varje fönsterruta är delade i mindre rutor.

I bottenvåningarna finns idag affärer eller caféer med uteserveringar.

Till vänster på bilden finns Stortorgsbrunnen. Tidigare så mätte man alla avstånd från brunnen. Runt om i Sverige fanns det avståndstenar uppsatta som visade hur långt det var till Stockholm.

5

Ett fotografi på en plansch

Gustav Vasa lät göra en plansch som visar hur hemskt blodbadet var.

Fotografiet visar vänstra delen av planschen. Här kan man se hur bödeln höjer bilan för att halshugga en av biskoparna.

5

En tecknad bild som visar en arg Gustav Eriksson Vasa.

I en pratbubbla kan man läsa:

Det här ska du få ångra, Kristian!

6

En tecknad bild som visar hur Gustav Vasa står framför en grupp dalkarlar. Han gestikulerar och försöker få dalkarlarna att förstå det hemska som hänt i Stockholm och på så sätt övertala dem att hjälpa honom att kämpa mot kung Kristian.

På bilden har Gustav Vasa en blå mössa på huvudet som liknar en basker. Övriga män på bilden har gråfärgade hattar på huvudet.

7

En tecknad bild

Vasaloppet är en skidtävling till minne av Gustav Vasas flykt genom Dalarna.

På bilden ser man Gustav iförd sin blåa basker, näverryggsäck och en kniv som hänger i bältet runt midjan. Han pulsar fram med snöskor på fötterna. Till hjälp har han en stav.

7

En 1800-tals målningen som föreställer Gustav Vasa när han rider på en vit häst in i Stockholm den 24 juni 1523. Gustav är klädd i en blå, vackert utsmyckad klädedräkt med stor vit krage. Han har knäbyxor och vita hosor (smala byxor), på huvudet har han en baskerliknande mössa över sitt axellånga, ljusa hår. Även hans hästs betsel, tömmar och sadel är vackert broderade med guld på röd botten. På huvudet har hästen en vit plym. Han tas emot av välklädda barn och vuxna. Människorna har gjort blomsterkransar som de håller i händerna och även lagt på marken. Man ser den svenska flaggan med blå botten och gult kors, som vajar från stadsporten, samt ett antal fartyg som ligger ute i vattnet.

8

Ett tecknat släkträd

Här ser du familjen Vasas släkträd. Ta hjälp av kronorna och hjärtanen. Släkträdet börjar med Gustav Vasa vid stammen.

Kung Gustav Vasa

1:a hjärtat

symboliserar hans första giftemål med Katarina från Tyskland, som dog som ung.

Barn:

kung Erik XIV gift med Karin Månsdotter.

2:a hjärtat

visar Gustav:s giftemål med Margareta Leijonhufvud.

De fick barnen:

- 1 Kung Johan III
(gift med Katarina Jagellonica – son kung Sigismund)
- 2 Katarina

- 3 Cecilia
- 4 Magnus
- 5 Anna
- 6 Sofia
- 7 Elisabeth
- 8 kung Karl IX

3:e hjärtat

symboliserar Gustavs tredje äktenskap, med Katarina Stenbock.

9

En målning som visar Gustav Vasa i en vid, kort, svart kappa. Kappan har vackert invävda guldbroderier. I halsen sticker det fram en vit, veckad krage. På benen har han åtsittande vita hosor (byxben som på håll ser ut som strumpor).

Han har också på sig en baskerliknande hatt med vit rund "tofs" .

Gustav Vasa känns också igen på sin raka lugg och sitt kortklippta hår samt det lite längre fyrkantiga skägget.

9

En målning på drottning Margareta.

Hon är klädd i en lång guldfärgad klänning med många mönster och broderier. Runt halsen hänger ett stort smycke med en stjärna samt ett kors. På huvudet har hon en guldkrona. Håret syns inte för det är samlat i ett sorts nät i nacken. I ena handen håller hon en spira (en stav i guld med fina utsmyckningar) och i den andra ett riksäpple i guld.

Spiran symboliserar kungens världsliga makt och riksäpplet visar att Gud utsett kungen som regent över ett stort och kristet rike.

10

Två bilder

Bild 1 är tecknad och visar hur Peder Svart sitter och skriver i en bok med en fjäderpenna.

Bild 2 är ett fotografi på en sida ur Peder Svarts krönika. Texten är skriven med vackert formade skrivstilsbokstäver. I texten kan man se namnet på Arents och Barbros gård Ornäs.

11

En tecknad bild och ett fotografi på Ornässtugan.

Den tecknade bilden visar Ornässtugan sett från husets gavel.

Huset är grått och byggt av timmerstockar med ett överhäng, dvs. övervåningen skjuter ut på sidorna så att man får som en balkong på andra våningen och lite skydd längst väggen till första våningen.

På bilden ser man hur de danska fogdarna står på husets framsida och bankar på ytterdörren medan Gustav Vasa hissas ned, på husets baksida, mot marken från dasset på husets andra våning.

Fotografiet visar Ornässtugan i dag.

Här ser du Ornässtugan som Gustav Vasa sägs ha smitit ifrån. För att ta reda på hur gammal Ornässtugan är har forskarna räknat årsringarna i husets trästockar. På så sätt fick de reda på att huset byggdes flera år innan Gustav Vasa kom dit. Han kan alltså ha varit i huset!

Idag är Ornässtugan rödfärgat och delvis inklätt med träspån (små rektangulära träbitar).

Två tecknade kvinnor med var sin sjal knuten om huvudena står och pratar framför fotografiet på Ornässtugan.

Den ena gumman säger:

- Har du hört historien om när Gustav Vasa gömde sig i ett hölass och blev stucken av soldaterna så att han blödde?

- Ja, har du hört den om när en bondmora slog honom i rumpan med en brödspade? svarar den andra gumman.

12

Två målade porträtt omgivna av var sin guldfärgad ram.

Första porträttet föreställer Martin Luther. Han tyckte att en människas egen tro på Gud var viktigare än vad påven och kyrkan sa att man skulle tro.

Martin Luther är klädd i svart munkdräkt.

Det andra porträttet föreställer Katarina von Bora, som också är klädd i svart. Hon var en nunna som rymde från sitt kloster. Sedan gifte hon sig med Martin Luther.

12

En teckning som visar Martin Luther där han ser på sina förslag som han spikat upp på en kyrkdörr.

Den svenske prästen Olaus Petri studerade i Tyskland och där träffade han Martin Luther.

På bilden står Olaus Petri på andra sidan dörren och visar "tummen upp" och säger:

- Det där vore något för oss i Sverige!

13

En skämtteckning som visar en överlycklig Gustav Vasa liggande bland en massa pengar, silver- och guldsaker.

14

Två bilder

Den första bilden är ett fotografi på en jordebok från Vasatiden. Men omslaget är från en medeltida klosterbok!

Bild två är en teckning som visar när Olaus Petri sitter och översätter bibeln från latin till svenska. Han skriver med en fjäderpenna.

Bakom Olaus Petri står en kvinna och ett barn samt Gustav Vasa. Gustav håller sin ena hand bakom örat och lutar sig fram bakom Olaus Petri som säger:

- Så fint det blir på svenska!

Såsom een Roos ibland törne

så är mijn kära ibland döttrarna ...

15

Två tecknade bilder

Den första bilden visar bokstäver s.k. typer som man skurit ut i trä. Dessa plockade man sedan ihop till ord och meningar.

Bild 2 visar en man som står bredvid en tryckpress. Mannen håller på och trycker ut en sida i taget.

15

Fem tecknade bild samt ett fotografi

Första bilden visar hur man med de lösa träbokstäverna lagt ordet "boken" baklänges.

Bild två visar hur en man med två penslar färgar en sida med bläck.

Bild tre visar hur man hängt de nytryckta sidorna på tork över en stång uppe vid taket samtidigt som en man syr ihop boksidorna.

Den fjärde bilden är en trätunna där man stoppat ner nygjorda böcker.

Fotografiet visar omslaget till den nya Bibeln. Runt själva titeln "Biblia thet år All then Helgha Skriffte på Swensko, Tryxteij Upsala 1541" är det höga pelare som bär upp ett valv. Där ser man himlens änglar, som kollar ner på Jesus som hänger på korset omgiven av sittande människor.

16

En tecknad bild som visar en arg präst, som med stor inlevelse talar från predikstolen till församlingen. Troligen talar prästen om något som Gustav Vasa vill ha framfört till folket. Människorna ser dock inte ut att gilla det prästen säger.

16

Ett fotografi på ett av Gustavs många brev.

Brevet är skrivet med en mycket snirklig skrivstil.

17

Två bilder

Första bilden är ett fotografi på en sida ur en jordebok från år 1558. Man skriver bokstäverna med lite extra krusiduller.

Bild två är en tecknad bild som visar hur en fogde kräver skatt av en bonde. Bonden håller i en säck och en höna. En bit bort står hans fru och barn och ser på när deras mat försvinner. Fogden har två soldater till sin hjälp. De vaktar vid gården.

Sedan ser man också hur samme fogde redovisar för Gustav Vasa. De står utanför ett av kungens slott, som har tre kronor på ett av tornen. Kung Gustav kollar noga i jordeboken så att allt är rätt.

18

Ett fotografi på några saker som idag finns på Historiska museet.

På bilden ser man ett fat, en kalk, två relikbehållare och ett relikskrin.

Det är vackra silverföremål med dekorationer. Relikskrinet föreställer en kvinna. Den ena relikbehållaren föreställer en hand, den andra ett litet torn med ett kors längst upp.

19

En gammal svartvit bild som visar hur man byggt skydd av trästockar som ska hindra de ridande soldaterna att komma fram i skogen.

19

En tecknad bild som visar Nils Dackes som sitter fastkedjad i en fängelsehåla.

20

En tecknad bild som ska föreställa Anders Jonsson när han glad och nöjd visar upp sin fångst. I ena handen håller han en fisk och i den andra en ekorre.

20

En tecknad bild som visar svedjebonden Hans när han eldar upp nedfällda träd.

Hans säger:

Jag, Hans, åkte tillbaka till Finland år 1584 för att få fler släktingar att flytta hit. Då fick jag ett brev, ett skyddsbrev, av prästen. I brevet stod det att jag inte var någon farlig brottsling utan en god kristen.

21

En tecknad bild som visar en fåbod. Här ser man ett litet timrat hus med grästak. Två kor betar utanför huset medan en kvinna kärnar smör i ett högt, smalt trädkar. En annan kvinna blåser i en näverlur: Tuuut!

21

En tecknad bild som visar Brita Eriksson, som går bredvid sin häst. Hästen drar en liten vagn där det ligger trästörrar. I bakgrunden ser man en tät granskog.

22

Ett fotografi på en väggbonad.

Människorna hade kul på 1500-talet också. Den här väggbonaden visar en bröllopsfest på landet. Man dansade både långdanser och pardans med hoppsteg.

För musiken svarade två spelmän som spelar på en fiol och ett säckpiplikt instrument. Människornas kläder liknar dagens folkdräkter.

23

En tecknad bild på en grå, liten, sur och argsint tomte som säger:

Jag kallas tomte för att jag fanns på gårdens tomt!

23

En tecknad bild på en kvinna som knäböjer bredvid en vagga, där det ligger ett litet barn. Kvinnan tror antagligen att babyn är en bortbyting och drar barnet hårt i örat så att det skriker. Ett troll tittar förskräckt in på dem genom ett fönster i den timrade husväggen.

24

Ett fotografi på Vädersolstavlan, som idag hänger i Storkyrkan i Stockholm, samt en tecknad bild på Olaus Petri, där Olaus står och pekar upp mot vädersolarna, de runda cirkelarna på himmelen. Han säger:

Titta, vädersolar, ett tecken, en varning från Gud!

25

Ett fotografi på Vädersolstavlan

Tavlan visar hur Stockholm och Gamla stan såg ut på 1500-talet. I centrum syns Storkyrkans höga torn med en tupp längst upp och bakom kyrkan syns slottet med tre kronorna uppe på tornet. Husen ligger tätt och från varje hustak kan man på bilden se ett litet "streck" som sticker upp. För att komma in i själva staden måste man passera någon av stadens portar. På bilden syns södra porten. När man skulle in i staden genom södra porten var det först en liten bro fram till första försvarstornet sedan en lite längre bro och ytterligare ett försvarstorn. Bilden visar också att det är mycket vatten runt stadskärnan och att de övriga öarna runt omkring är obebodda och skogsbevuxna.

26

Ett fotografi på ett porträtt som förställer köpmannen Anders Larsson.

Det finns få porträtt av stockholmare. Men den här målningen lät Anders göra av sig själv när han var 39 år.

Han visar sin rikedom genom klädseln. Han har svart skjorta med en vit, veckad, hög krage och över axlarna ligger ett vackert skinn. På huvudet har han en svart hatt.

26

En tecknad bild som visar Karin Dokvaskerska. Man kan på bilden se att hon är gift för hon har ett vitt dok på huvudet. Hon håller på och tvättar tvätt i ett träkar.

27

Ett fotografi på ett rött stenhus, som ägts av Anders Larsson. Huset ligger vid en kullerstensbelagd gata i Gamla stan.

Anders Larsson ägde flera hus i staden, som det här. Han byggde om huset 1593. Det vet vi för han lät hugga in årtalet i huset.

27

En tecknad bild som visar den gamla tiggerska Helga när hon sitter på gatan utanför Storkyrkan i Stockholm och tigger pengar. Bredvid henne ligger en baby, som hon lovat att ta hand om, inlindad i tygstycken. På bilden ser man att Helga tigger för hon håller upp sin handflata, som en skål, mot de som går förbi på gatan.

28

En tecknad bild som visar när tre pojkar och skräddare Hans gör inbrott i en gatubod i Stockholm. En av pojkarna är på bodens tak. Han har troligen öppnat bodens lucka. Man ser hur de hjälps åt att få ut sakerna och lägger dem i en säck.

29

Ett fotografi på en tänkebok.

Här i Stockholms tänkebok från år 1591 står det om pigan. Texten är prydligt skriven med utsirade bokstäver.

29

En tavla målad av den holländske målaren Bruegel.

På tavlan kan man se hur barnen leker olika lekar. Barnen hoppar hage, spelar kula, blåser såpbubblor, klär ut sig, rulla tunnband, går på styltor, gör kullerbyttor, kurragömma, gymnastisera och så vidare.

30

En tecknad bild som visar ett lodrätt gruvschakt, där man hissar upp och ner folk och här hissas även malmen upp. Från det lodräta hålet går det horisontella gångar in i berget.

31

En tecknad bild i svartvitt. På bilden ser man en gruva, både över och under marken. En tunna hissas ner i det stora gruvhålet. Man ser människor som arbetar i gruvan, men även troll som saboterar brytningen.

31

Ett fotografi från en arkeologisk undersökning. Arkeologen har grävt fram skelettdelar i en grav. På bilden ser man ett par händer som försiktigt tar fram fler skelettdelar.

32

Två fotografier

Första fotografiet föreställer en modedocka.

Dockan har på sig en brun långklänning i siden med utsmyckningar. Händerna har hon i en muff. Håret är ihopsamlat med matchande dekorationer.

På 1500-talet fanns inga modetidningar. Istället skickades modedockor runt mellan Europas hov, då såg man vad som var modernt. Den här dockan med en sidenklänning är från det spanska hovet men hamnade i Sverige hos släkten Vasa.

Andra fotografiet är en uppslagen bönebok.

Texten i boken är skriven med prydlig skrivstil.

Ett av de spår som finns kvar av döttrarna Vasa är den här bönboken. Här har Cecilia och Anna skrivit sina namn.

33

En tecknad lite komisk bild som visar hur prinsessan Cecilia hjälper Johan, en tysk greve, in genom fönstret till sitt sovrum. Johan har klättrat upp till Cecilia med hjälp av ett rep, för de vill inte bli upptäckt av de andra gästerna som var på Cecilias systers bröllop. Men nere under fönstret står en mycket förvånad man och kollar upp mot fönstret där Johan hänger utanför fönstret med sin rumpa och sprattlande ben.

33

Ett porträtt av en vacker kvinna, som skulle kunna vara prinsessan Cecilia, klädd i en gulbrun klänning med pärldekorationer. Klänningen har en stor spetskrage som står upp bakom huvudet. Klänningen har puffärmar med spetsar vid handlederna och är sydd så att den framhäver kvinnans smala midja. Håret är uppsatt och hårfästet noppat så att man ser hennes höga panna. Runt halsen hänger ett guldhalsband och hon har också ett stort runt guldsmycke fäst mitt fram på klänningen.

I en dikt beskrevs Cecilia så här: "Pannan är vit som snö, ögonen strålar som solen och de väna läpparna är fagrare än rosor, lockarna lyser skönare än guld".

34

Ett fotografi på Eriks kungakrona.

Kronan är gjord i guld med emaljarbeten i olika färger och har många ädelstenar, pärlor och briljanter. Längst upp på kronan sitter ett kors. Under själva kungakronan ser man en röd sammetshatta.

34

En teckning i svartvitt som Erik själv har gjort av Karin när han satt i fängelse. Karin har en krona på huvudet och är klädd i en fin långärmad klänning.

35

En målning som föreställer Eriks friarporträtt.

Erik är klädd i en röd, spanskinspirerad hovdräkt med guldbroderier.

Hovdräkt har korta puffbyxor som visar hans ståtliga ben. På hans ena sida hänger ett utsmyckat svärd. Över axlarna hänger en lång mantel. Kungen har mustasch med ett pipskägg.

35

En tecknad bild från fängelset där den avsatte kung Erik hölls fängslad. Erik ligger alldeles livlös och likblek med huvudet på bordet. Framför Erik ser man en slev och en tallrik med ärtsoppa.

36

Ett fotografi som visar Kalmar slott i kvällsbelysning. Slottet med dess torn och ringmur speglar sig vackert i det spegelblanka vattnet.

Den gamla borgen i Kalmar gjordes om till ett riktigt fint slott av Erik XIV och Johan III. Johan och hans familj trivdes bra där.

36

En svartvit bild som visar två soldater till häst. Hästarna står på bakbenen och soldaterna riktar sina vapen mot varandra. Den ena soldaten har ett svärd den andra ett spjut.

37

Två porträtt.

Första fotografiet föreställer Johan III, kung 1568-1592. Johan känns igen på sitt långa skägg.

Det andra fotografiet föreställer Johans fru Katarina. Hon har en höghalsad, vackert broderad klänning samt en liten rund, platt hatt.

37

En tecknad bild från ett gästabud.

Gästerna sitter vid två bord med vita dukar. De håller i var sitt högfotat glas. I den öppna spisen brinner en brasa. På ena väggen hänger en stor målning. En av gästerna har troligen ätit för mycket mat för han kräks ut maten i en mindre trätunna som står vid ena bordskanten.

Men mer mat är på väg in. En betjänt bär in en stor svan prydd med en guldkrona. Framför betjänten står en hund och skäller.

38

Två kungamålningar - Karl IX och Sigismund

Först ett porträtt av kung Karl

(1599-1611). Han har en liten mustasch och ett litet smalt skägg mitt under munnen.

Han har tre flätor i håret ihopknutna över flinten. Karl var argsint, precis som sin pappa och sina bröder.

Nästa målning visar en helbild på en ung Sigismund.

Sigismund (kung i Sverige 1592–1599) blev polsk kung när han var 21 år. Han längtade hem till sin familj och hans pappa Johan grät över att inte få träffa honom så ofta.

Sigismunds hår är bakåtkammat och han har inget skägg.

Runt halsen har han en rund, vit, veckad, krage. Den övriga klädsel är rödbruna och hans korta puffbyxor visar hans ben och vader.

Kläderna har vackra broderier som på denna tid oftast var sydda med silvertråd. En svart cape ligger över axlarna. Ett svärd hänger ner på hans ena sida.

39

En svartvit siluettbild som visar hur en man håller ett svärd över sitt huvud beredd att halshugga mannen som ligger på knä framför honom.

39

Två fotografier

Första fotografiet är ett målat porträtt av Gustav Banér. Runt halsen har han ett hänge som finns kvar än idag.

Gustav Banér har svarta kläder med en veckad, vit krage. Han har mustasch och kort pipskägg. Runt halsen hänger smycket som är förstorat på bild två.

Smycket är gjort i guld och vinröd emalj och ser ut som bokstaven C. Inuti bokstaven hänger en safir som enligt sägnen skulle ändra färg eller gå sönder om ägaren är otrogen. Under "C" hänger en vit pärla.

40

En tecknad bild som visar den svenske prästen Olaus Magnus när han sitter och skriver med fjäderpenna i sin bok om Norden.

Han säger:

Gustav Vasa gillade inte min bok. Han kallade mig Olof Svinfot.

40

Tre tecknade bilder

Bild 1 visar hur ett stort monster håller på och välter ett skepp.

Många sjöfarare trodde att det fanns sjömonster i havet som kunde krossa skeppen.

Bild 2 visar ett stort segelfartyg.

Gustav Vasa byggde upp en flotta. Här är namnen på några svenska krigsskepp från Vasatiden: Ängeln, Turken, Bruna Lejonet, Elefanten, Lilla Svanen och Flygande Draken.

Bild 3 visar att i norr fanns samerna. På bilden är det vinter och samerna åker skidor. De är ute på jakt. Man kan även jaga från en släde som dras av en ren.

41

En Nordenkarta ritad av Olaus Magnus. Kartan har många detaljer. Han har skrivit de latinska namnen på olika landskap t.ex. Vermeladia, Lappia, Meddelpadia etc..

Han har ritat in information om vad som finns i Norden direkt på kartan exempelvis skogsområden, sjöar, olika djur, vapensköldar osv. Olaus Magnus har även visat hur man kunde ta sig från olika platser med exempelvis häst och vagn, häst och släde, ren och pulka, på hästryggen eller med båt. Men man kan också se att man trodde att det ute i havet utanför Norge fanns många, stora monster.

43

En tecknad Europakarta med ritade bilder, fotografier på porträtt.

På kartan kan man se var i Europa följande religioner dominerade:

Protestanter:

Sverige, Norge, Danmark, Finland, Island, de baltiska staterna, Tyskland Storbritannien med delar av norra Irland.

Katoliker:

Norra Skottland, Irland, Frankrike, Spanien, Portugal, Italien och länder i Mellaneuropa i ett stråk upp mot Ryssland.

Ortodoxa kristna:

Ryssland och länderna i östra Europa ner mot Balkanhalvön.

Muslimmer:

Norra Turkiet och många länder runt Svarta havet samt norra Afrika.

Kristna och Muslimer blandat:

Balkanhavön, södra kusten vid Svarta havet och södra Turkiet ner mot Syrien och Israel.

Samer:

Norra Sverige, Norge, Finland och Ryssland upp mot Ishavet.

44

En målning.

Här i Lissabons hamn startade många färder ut i världen.

Längst kajen ligger många mindre segelfartyg och lite längre ut ligger de stora fartygen. För att ta sig in till kajen från de stora skeppen använde man mindre segelbåtar och roddbåtar. På kajen ligger varor packade i tunnor.

46

Tre bilder

Bild 1

En tecknad bild på en indiankvinna med flätor. Hon är klädd i en gul klänning. Hon säger: Vi indianer hade majs, potatis, vanilj, avocado, kakao, tomat och chili. Det var mat som folk från Europa aldrig hade sett.

Bild 2

En tecknad bild en offerscen där en präst har skurit ut hjärtat på en man som ligger på en sten. Prästen håller en kniv i ena handen och mannens hjärta i den andra.

Bild 3

Ett fotografi på en pyramid med ett tempel på toppen. På sidorna finns trappor som leder upp till själva templet.

47

1

En målning som visar hur en indianby plundras och indianerna dödas.

De vita männen mejar ner indianerna. Indianerna har inte en chans då européerna inringat dem.

Bilden gjordes av en europé som reste runt i Amerika och blev chockad över hur illa indianerna behandlades.

Insidan pärmen

En tecknad karta över norra Europa som visar Sverige vid 1500-talets slut.

Estland blev en del av Sverige i slutet av 1500-talet.

Stora delar av Finland hörde redan till Sverige, men Sveriges östgräns flyttades ytterligare österut.

Älvsborgs fästning skyddade den enda hamn och kust Sverige hade i väster.

Länderna var osams om vem som ägde vad här uppe i norr.

Namngeografi

Följande platser/länder är utmärkta på kartan:

Sverige:

Älvsborg (på västkusten)

Småland – Kalmar

Linköping, Vadstena, Strängnäs, Västerås, Stockholm, Uppsala

Dalarna – Mora, Sälen

Finland: Helsingfors, Åbo

Estland: Reval (nuvarande Tallin)

Norge: Oslo

Danmark: Köpenhamn

Tysk-romerska riket: Lübeck

Polen, Ryssland